

KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA MUSTAQIL TA'LIM SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING INTEGRATSIYALASHGAN MODEL

Daminova Shoxista Kabulovna,

*A. Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti,
Rahbar kadrlarni malakasini oshirish kurslarini
metodik ta'minlash bo'limi bosh mutaxassisi
miss.shohista_77@mail.ru
<https://orcid.org/0009-0004-3717-1740>*

Annotatsiya: Mazkur maqolada mustaqil ta'lim samaradorligini baholashning an'anaviy yondashuvlardan farqli jihatlari tahlil qilingan hamda zamonaviy pedagogik menejment asosida kompleks metodik model taklif etilgan. Tadqiqotda kasbiy rivojlanishni baholashning kognitiv, kompetensiyaviy va institutsional darajalari asoslab berilgan. Kompetensiyaviy paradigma, reflektiv amaliyot nazariyasi, data-driven menejment va adaptiv liderlik konsepsiyalarining integratsiyasi asosida rahbarlarning kasbiy o'sishini aniqlash mexanizmlari ishlab chiqilgan. Kompetensiya asosidagi diagnostik-reyting modeli, portfolio va reflektiv evidensiya hamda ma'lumotlarga asoslangan indikatorlar tizimi orqali mustaqil ta'lim natijadorligini obyektiv baholash usullari yoritilgan. Maqolada maktab direktorlari kompetensiyalarining rivojlanishi real institutsional natijalar bilan bog'lanib, baholashning ilmiy, tizimli va amaliy ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: mustaqil ta'lim, samaradorlik, kompetensiyaviy paradigma, diagnostik-reyting, reflektiv amaliyot, portfolio, data-driven management, adaptiv liderlik, kasbiy rivojlanish, indikatorlar tizimi, ta'lim menejmenti, baholash modeli.

**Интегрированная модель оценки
эффективности самостоятельного обучения
на основе компетентностного подхода**

Даминова Шохиста Кабуловна,

*главный специалист отдела методического
обеспечения курсов повышения квалификации
для управленческого персонала Национального
института педагогических навыков
имени А. Авлони*

Аннотация: В данной статье проанализированы отличительные особенности оценки эффективности самостоятельного обучения по сравнению с традиционными подходами, а также предложена комплексная методическая модель на основе современных принципов педагогического менеджмента. В исследовании обоснованы когнитивный, компетентностный и институциональный уровни оценки профессионального развития. На основе интеграции компетентностной парадигмы, теории рефлексивной практики, data-driven менеджмента и концепции адаптивного лидерства разработаны механизмы определения профессионального роста руководителей. Раскрыты мето-

ды объективной оценки результативности самостоятельного обучения посредством диагностико-рейтинговой модели, основанной на компетенциях, портфолио, рефлексивных доказательствах и системе индикаторов, основанных на данных.

В статье развитие компетенций директоров школ соотнесено с реальными институциональными результатами, а также раскрыта научная, системная и практическая значимость оценки.

Ключевые слова: самостоятельное обучение, эффективность, компетентностная парадигма, диагностико-рейтинговая модель, рефлексивная практика, портфолио, “data-driven management”, адаптивное лидерство, профессиональное развитие, система индикаторов, образовательный менеджмент, модель оценки.

An integrated competency-based model for assessing the effectiveness of independent learning

Shokhista Kabulovna Daminova,
Chief Specialist of the Department of
Methodological Support for Professional
Development Courses of Administrative Staff
at the National Institute of Pedagogical Skills
named after A. Avloni

Abstract: This article analyzes the distinctive features of assessing the effectiveness of independent learning in comparison with traditional approaches and proposes a comprehensive methodological model based on modern principles of pedagogical management. The study substantiates cognitive, competency-based, and institutional levels of professional development assessment. Based on the integration of the competency-based paradigm, reflective practice theory, data-driven management, and adaptive leadership concepts, mechanisms for identifying the professional growth of school leaders have been developed. The paper outlines methods for objectively assessing the effectiveness of independent learning through a competency-based diagnostic rating model, portfolios, reflective evidence, and a system of data-driven indicators.

The study also links the development of school principals' competencies with real institutional outcomes and highlights the scientific, systemic, and practical significance of the assessment process.

Keywords: independent learning, effectiveness, competency-based paradigm, diagnostic rating model, reflective practice, portfolio, data-driven management, adaptive leadership, professional development, indicator system, educational management, evaluation model.

Mustaqil ta'lim samaradorligini baholash masalasi an'anaviy malaka oshirish kurslari baholash tizimidan tubdan farq qiladi. An'anaviy modelda baholash ko'pincha o'quv soatlari, yakuniy test natijalari yoki sertifikat olish bilan chegaralanadi. Bunday yondashuv bilimni qay darajada amaliy natija-

ga aylanganini ko'rsatmaydi. Mustaqil ta'lim esa natijaviylikka, qarorlar sifati va institutsional o'zgarishlarga yo'naltirilgan ta'lim turi sifatida ahamiyatlidir. Zamonaviy pedagogik menejment va andragogika nazariyalariga ko'ra, kasbiy rivojlanish samaradorligi uch darajada baholanadi:

KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH DARAJALARI

Uch bosqichli yondashuv

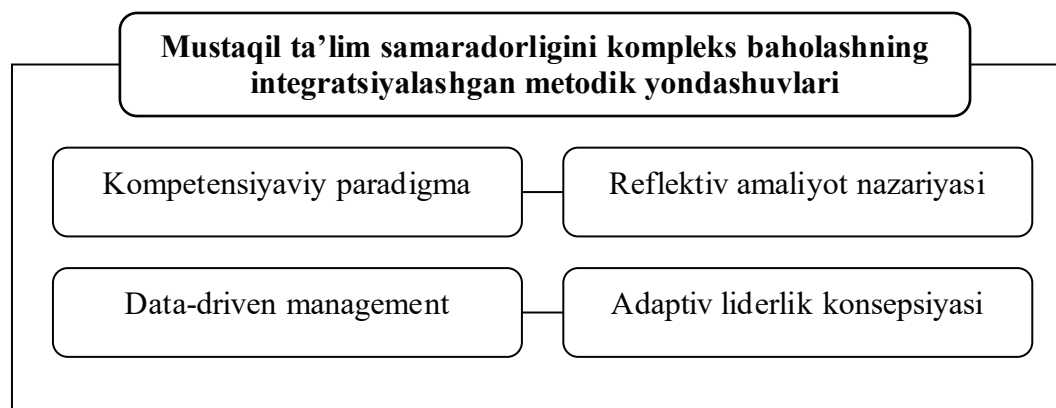
01	KOGNITIV DARAJA (bilim va tushuncha) Nazariy bilim, tushuncha va ma'lumotlarni egallashga yo'naltirilgan bosqich.	Asosiy yo'nalishlar - Nazariy bilimlarni o'rganish - Tushunchalarni anglash - Axborotni eslab qolish - Tahlil qilish va izohlash	Natija (misol) Shaxs ma'lum bilimlarga ega bo'ladi, tushuncha va g'oyalarni anglaydi. Misol: Ta'lim nazariyasi va pedagogik nazariyalarni tushunadi.
02	KOMPETENSIYAVIY DARAJA (amalga tatbiq etish qobiliyati) Olingan bilim va tushunchalarni amaliyotda qo'llash, ko'nikma va malakalarni rivojlantirish bosqichi.	Asosiy yo'nalishlar - Ko'nikmalarni shakllantirish - Amaliy mashqlar va treninglar - Muammolarni yechish - Qaror qabul qilish - Refleksiya va o'zini baholash	Natija (misol) Shaxs bilimlarni amaliyotda qo'llay oladi, muammolarni yechadi, malaka oshadi. Misol: Dars dasturi tahlil qilib va yondashuvlar bo'yicha reja tuzishni biladi.
03	INSTITUTSIONAL DARAJA (tashkiliy faoliyatga integratsiya) Yangi kompetensiyalarni tashkiliy amaliyotga joriy etish va tizimli rivojlantirishga erishish bosqichi.	Asosiy yo'nalishlar - Tashkiliy jarayonlarni takomillashtirish - Yangi amaliyot va siyosatlarini joriy etish - Innovativ yondashuvlarni qo'llash - Natijalarni monitoring qilish - Barqaror rivojlanishga erishish	Natija (misol) Tashkilda bilimlar integratsiyalanadi, samaradorlik va sifat oshadi. Misol: Maktabda ta'lim sifatini oshirish bo'yicha yangi tizim joriy etiladi.

MAQSAD: Bilimdan boshlab, amaliy ko'nikma orqali tashkilotdagi barqaror o'zgarishlarga erishish.

Demak, mustaqil ta'lim samaradorligini kompleks baholash uchun o'zaro integratsiyalashgan metodik yondashuv ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish muhim. Ushbu yondashuvlar kompetensiyaviy paradigma, reflektiv amaliyot nazariyasi, data-driven management va adaptiv liderlik konsepsiyalariga asoslanadi (1-rasm).

oluvchi faqat eslab qolmaydi, balki tahlil qiladi, muammoni hal qiladi va bilimni hayotda ishlata oladi.

Reflektiv amaliyot nazariyasi – bu inson o'z faoliyatini tahlil qilib, o'z tajribasi va harakatlari ustida fikr yuritish orqali o'z kasbiy faoliyatini takomillashtirib borishini tushuntiradigan pedagogik nazariyadir.

1-rasm. Mustaqil ta'lim samaradorligini kompleks baholashning integratsiyalashgan metodik yondashuvlari

Kompetensiyaviy paradigma – ta'lim jarayonini "bilim berish" modelidan "bilimni amalda qo'llash" modeliga o'tkazadigan pedagogik yondashuv hisoblanadi. Ya'ni: ta'lim

Data-driven menejment – bu boshqaruv qarorlarini ma'lumotlar (data), statistik tahlil va aniq dalillarga asoslanib qabul qilishga qaratilgan boshqaruv yondashuvidir.

Adaptiv liderlik konsepsiyasi – bu rahbarning o'zgaruvchan sharoitlarga moslashib, yangi muammolarni hal qilish uchun jamoani birgalikda o'rganish, moslashish va yangicha yechimlar topishga yo'naltiradigan liderlik yondashuvidir [5].

Ushbu usullar integratsiyalashgan holda qo'llanilganda mustaqil ta'lim samaradorligi individual va institutsional darajada obyektiv, tizimli va ilmiy asosda baholanadi, degan farazni ilgari suramiz. Mustaqil ta'lim jarayoni samaradorligini baholashda eng muhim metodologik masala – kasbiy rivojlanishni qanday mezonlar asosida o'lchash mumkinligi hisoblanadi. Kompetensiyaviy yondashuvga ko'ra, kasbiy rivojlanish bilimlar hajmi bilan emas, balki amaliy faoliyatni samarali amalga oshirish qobiliyati bilan belgilanadi [3]. Rahbarlarning mustaqil ta'lim jarayonidagi o'sishini baholash aniq indikatorlar va mezonlar tizimiga asoslanishi lozim. Taklif etilayotgan kompetensiyalar asosidagi diagnostik-reyting modeli ana shu metodologik zaruratdan kelib chiqadi. Uning asosiy g'oyasi shundan iboratki, rahbarning kasbiy kompetensiyalari tizimli ravishda o'lchanadi, ularning rivojlanish dinamikasi miqdoriy ko'rsatkichlar orqali ifodalangani va natijalar reyting shaklida umumlashtiriladi [2].

Kompetensiyaviy paradigma, andragogika nazariyasi hamda natijaga yo'naltirilgan boshqaruv konsepsiyasiga tayanadi. Kompetensiyaviy paradigma rahbar faoliyatini integrativ ko'nikmalar tizimi sifatida ko'radi. Andragogik yondashuv esa kattalar ta'limida mustaqillik, tajribaga tayanish va refleksiya muhimligini ta'kidlaydi. Natijaga yo'naltirilgan boshqaruv esa har qanday rivojlanish jarayonini aniq o'lchov indikatorlari bilan baholashni talab etadi. Bunda rahbar faoliyati uchun ustuvor hisoblangan olti asosiy kompetensiya ajratiladi:

strategik boshqaruv [8];
analitik-prognoztik;

raqamli boshqaruv;
liderlik va kommunikativ;
reflektiv;
innovatsion kompetensiyalar.

Har bir kompetensiya bo'yicha 5-7 ta aniq indikator ishlab chiqiladi. Indikatorlar amaliy faoliyat bilan bog'langan, kuzatiladigan va o'lchanadigan bo'lishi shart.

Masalan, strategik kompetensiya quyidagi indikatorlar asosida baholanadi: maktabning o'rta muddatli rivojlanish dasturi mavjudligi va sifat darajasi; rejalashtirish jarayonida aniq indikatorlardan foydalanish; risklarni tahlil qilish mexanizmining mavjudligi; ichki monitoring tizimining izchilligi; strategik qarorlarning natijadorligi. Analitik-prognoztik kompetensiya o'quv natijalarini tahlil qilish darajasi, ma'lumotlar asosida qaror qabul qilish, statistik hisobotlar aniqligi va prognozlash qobiliyati orqali aniqlanadi. Raqamli kompetensiya esa elektron boshqaruv platformalaridan foydalanish samaradorligi, ma'lumotlarni vizualizatsiya qilish va onlayn monitoring tizimlarini qo'llash darajasi bilan baholanadi. Liderlik kompetensiyasi jamoani motivatsiyalash, nizolarni konstruktiv hal etish va kommunikativ madaniyat darajasi orqali aniqlanadi. Reflektiv kompetensiya o'z faoliyatini tahlil qilish, xatolarni aniqlash va takomillashtirish strategiyasini ishlab chiqish qobiliyatini ifodalaydi. Innovatsion kompetensiya esa yangi tashabbuslarni ishlab chiqish va joriy etish samaradorligi bilan belgilanadi [1; 8].

Baholash jarayoni 4 darajali shkala asosida amalga oshiriladi. Birinchi daraja – boshlang'ich. Bu bosqichda kompetensiya elementlari mavjud, biroq ular tizimli va barqaror emas. Ikkinchi daraja – rivojlanayotgan. Rahbar ayrim indikatorlar bo'yicha ijobiy natijalarga erishgan, lekin ularni tizimlashtirish zarur. Uchinchi daraja – barqaror. Kompetensiya izchil namoyon bo'ladi va amaliy natijaga olib keladi. To'rtinchi daraja – yuqori professional.

Bu bosqichda kompetensiya strategik va innovatsion darajada namoyon bo'ladi hamda institutsional o'zgarishlarga olib keladi. Baholash algoritmi bosqichma-bosqich tashkil etiladi.

Diagnostic-reytingning ilmiy ahamiyati shundaki, u kasbiy rivojlanishni miqdoriy va tizimli tarzda o'lchash imkonini beradi. Kompetensiya o'sishi aniq indikatorlar orqali baholanadi, rivojlanish dinamikasi ko'rsatiladi va natijalar statistik asosda tahlil qilinadi. Bu esa baholash jarayonining obyektivligini ta'minlaydi. Amaliy jihatdan esa rahbarning mustaqil ta'lim jarayonini nazorat qilish, natijalarni aniq ko'rsatkichlar asosida baholash va keyingi rivojlanish yo'nalishlarini belgilash imkonini beradi. Kompetensiya asosidagi diagnostik-reyting mustaqil ta'limni formal jarayondan real natijador boshqaruv mexanizmiga aylantiradi. Kompetensiya asosidagi diagnostik-reyting mustaqil ta'lim samaradorligini baholashning ilmiy asoslangan, tizimli va o'lchanadigan mexanizmini taqdim etadi. U rahbar kompetensiyalarining rivojlanishini miqdoriy ko'rsatkichlar orqali ifodalaydi, subyektivlikni kamaytiradi va kasbiy o'sish dinamikasini aniq namoyon etadi. Shu tariqa, mazkur usul mustaqil ta'lim samaradorligini aniqlashda metodologik jihatdan ishonchli vosita sifatida xizmat qiladi. Mustaqil ta'lim jarayonining muhim xususiyati shundaki, u faqat yakuniy natijani emas, balki rivojlanish jarayonining o'zini ham qamrab oladi. An'anaviy baholash tizimlarida ko'pincha faqat yakuniy test natijalari yoki sertifikat mavjudligi inobatga olinadi [4; 5].

Mustaqil ta'limda kasbiy o'sish jarayonining dinamikasi, qarorlar qabul qilish mantig'i, refleksiya darajasi va amaliy faoliyat natijalari alohida ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan portfolio va reflektiv evidensiya mustaqil ta'lim samaradorligini baholashning tizimli va chuqur metodik yondashuvi sifatida taklif etiladi hamda reflektiv pedagogika va konstruk-

tivistik yondashuvga asoslanadi. Reflektiv nazariyaga ko'ra, professional rivojlanish jarayoni shaxsning o'z tajribasini tahlil qilishi, xatolarni aniqlashi va yangi strategiyalar ishlab chiqishi orqali amalga oshadi. Portfolio esa ushbu jarayonni hujjatlashtiruvchi va tizimlashtiruvchi vosita sifatida xizmat qiladi. U rahbarning mustaqil ta'lim jarayonidagi barcha faoliyatini bir joyda jamlaydi va rivojlanish dinamikasini kuzatish imkonini beradi. Elektron portfolio mustaqil ta'lim jarayonining markaziy hujjati hisoblanadi. Unda individual rivojlanish rejasi, amalga oshirilgan loyihalar, monitoring hisobotlari, tahliliy materiallar va reflektiv yozuvlar muntazam ravishda jamlanadi. Individual rivojlanish rejasi rahbarning maqsadlari va ustuvor kompetensiyalarini aks ettiradi. Amalga oshirilgan loyihalar real boshqaruv faoliyati natijasini ko'rsatadi. Monitoring hisobotlari esa rivojlanish jarayonining oraliq natijalarini hujjatlashtiradi. Tahliliy materiallar rahbarning analitik-prognostik kompetensiyasini, reflektiv yozuvlar esa tanqidiy fikrlash darajasini namoyon etadi.

Portfolio baholash mezonlarini aniq va ilmiy asosda belgilashni talab qiladi. Loyihaviy ishlar amaliy natija asosida baholanadi. Bu yerda loyiha real muammoni hal etganmi, natija o'lchanadigan ko'rsatkichlarda namoyon bo'lganmi, degan savollar muhim ahamiyatga ega. Tahliliy materiallar ilmiy asoslanganlik mezonini asosida baholanadi, ya'ni rahbar qaror qabul qilishda statistik ma'lumotlardan, normativ hujjatlardan va ilmiy manbalardan foydalangan bo'lishi zarur. Reflektiv yozuvlar tanqidiy fikrlash darajasi bilan baholanadi. Bu jarayonda rahbar o'z faoliyatini chuqur tahlil qila olishi, xatolarni aniqlashi va takomillashtirish yo'llarini ko'rsatishi kerak. Innovatsiya esa yangilik darajasi bilan belgilanadi, ya'ni joriy etilgan g'oya an'anaviy yondashuvdan qanchalik farq qiladi va qanday qo'shimcha qiymat yaratadi [7].

Zamonaviy ta'lim boshqaruvida ma'lumotlarga asoslangan qaror qabul qilish ustuvor metodologik tamoyil sifatida qaraladi. Data-driven menejement konsepsiyasiga ko'ra, rahbarlik faoliyatining samaradorligi subyektiv fikr yoki umumiy tasavvurlar asosida emas, balki aniq statistik ko'rsatkichlar orqali baholanishi kerak. Shu nuqtayi nazardan, mustaqil ta'lim jarayoni natijadorligini baholashda ham ma'lumotlarga asoslangan indikatorlar tizimi joriy etilishi zarur. Mazkur yondashuvning asosiy maqsadi – rahbarning kasbiy kompetensiyalaridagi o'sishni institutsional natijalar bilan bog'lashdir. Agar mustaqil ta'lim jarayoni haqiqatan ham samarali bo'lsa, u ta'lim sifati, monitoring tizimi, jamoa barqarorligi va raqamli boshqaruv ko'rsatkichlarida ijobiy o'zgarishlarni yuzaga keltirishi lozim. Data-driven tahlil quyidagi asosiy yo'nalishlar va indikatorlarga tayanadi:

Ta'lim sifati – o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi o'sishi foizlarda ifodalanadi. Bu ko'rsatkich choraklik, yarim yillik yoki yillik natijalar asosida aniqlanadi. Masalan, bir yil davomida o'quv natijalari 8-12% ga oshgan bo'lsa, bu rahbarning analitik-prognostik va strategik kompetensiyasi o'sganini ko'rsatadi. Chunki natijalar ma'lumotlar asosida rejalashtirish va monitoring mexanizmi takomillashuvi bilan bog'liq bo'ladi.

Monitoring samaradorligi – rejalashtirish aniqligi va nazorat tizimining izchilligi bilan belgilanadi. Bu yerda rejalashtirilgan va real bajarilgan ko'rsatkichlar o'rtasidagi tafovut tahlil qilinadi. Tafvut kamaygan sari monitoring tizimi samaradorligi oshgan deb baholanadi.

Jamoa barqarorligi – pedagogik kadrlar almashinuvi darajasi bilan o'lchanadi. Agar mustaqil ta'lim jarayonida rahbarning liderlik va kommunikativ kompetensiyasi rivojlansa, jamoada ijobiy psixologik muhit shakllanadi va kadrlar almashinuvi kamayadi. Masalan,

pedagoglar qo'nimsizligi 15% dan 9% ga tushgan bo'lsa, bu jamoa barqarorligi oshganini ko'rsatadi.

Raqamli boshqaruv samaradorligi – boshqaruv platformalaridan foydalanish faolligi va ma'lumotlarni qayta ishlash tezligi orqali aniqlanadi. Elektron jurnal, monitoring tizimi yoki ma'lumotlar panelidan muntazam foydalanish darajasi oshsa, bu rahbarning raqamli kompetensiyasi rivojlanganini bildiradi. Data-driven yondashuvning muhim jihati shundaki, u kompetensiya o'sishini bilvosita, lekin aniq natijalar orqali ko'rsatadi. Rahbarning analitik, strategik yoki raqamli kompetensiyasi qog'ozdagi baholash bilan emas, balki real ko'rsatkichlar o'zgarishi bilan namoyon bo'ladi. Ko'rsatkichlar muntazam ravishda yig'iladi va dinamik tahlil qilinadi. Boshlang'ich ko'rsatkichlar bilan yakuniy natijalar solishtiriladi, o'sish sur'ati aniqlanadi va trend grafigi tuziladi. Bu rivojlashning vaqt bo'yicha dinamikasini ko'rsatadi. Data-driven indikatorlar asosida samaradorlik tahlilining afzalliklari bir nechta. Avvalo, u obyektivdir, chunki statistik ma'lumotlarga asoslanadi. Ikkinchidan, u raqamli asoslangan bo'lib, natijalarni aniq foiz va koeffitsientlar orqali ifodalaydi. Uchinchidan, u institutsional natijani ko'rsatadi, ya'ni rahbarning kasbiy rivojlanishi maktab faoliyatiga qanday ta'sir qilganini aniqlash imkonini beradi.

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, mustaqil ta'lim samaradorligini baholash an'anaviy yondashuvlardan tubdan farq qilib, faqat bilim darajasi bilan emas, balki ularning amaliy qo'llanishi va institutsional natijalar bilan belgilanadi. Taklif etilgan integratsiyalashgan metodik yondashuv kompetensiyaviy paradigma, reflektiv amaliyot, data-driven boshqaruv va adaptiv liderlik konsepsiyalarini uyg'unlashtirgan holda kasbiy rivojlanishni kompleks baholash imkonini beradi. Kompetensiya asosidagi diagnostik-reyting modeli rahbarlarining kasbiy o'sishini aniq indikatorlar orqali

o'lchash, rivojlanish dinamikasini kuzatish va natijalarni miqdoriy jihatdan ifodalashga xizmat qiladi. Portfolio va reflektiv evidensiya esa rivojlanish jarayonini chuqur tahlil qilish, amaliy faoliyat natijalarini hujjatlashtirish va refleksiyaning kuchaytirish orqali baholashning sifat jihatini ta'minlaydi. Data-driven indikatorlar tizimi esa mustaqil ta'lim natijalarini real institutsional o'zgarishlar bilan bog'lab, baholashning obyektivligi va ishonchliligini oshiradi.

Shu tariqa, mustaqil ta'lim samaradorligini baholashning taklif etilgan modeli kasbiy rivojlanishni tizimli, ilmiy asoslangan va natijaga yo'naltirilgan mexanizm sifatida tashkil etishga xizmat qiladi. Mazkur yondashuv ta'lim boshqaruvi amaliyotida rahbarlar faoliyatini takomillashtirish, qaror qabul qilish sifatini oshirish hamda ta'lim muassasalarida barqaror institutsional rivojlanishni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abduqodirov A.A, Pardayev A.X. Masofali o'qitish nazariyasi va amaliyoti. – T.: Fan, 2009. –145 b.
2. Asadov Y.M. Boshlang'ich ta'limda kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim paradigmasi // Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi tezislari to'plami. – T: 2014. –10-14-b.
3. Alkarov, E.M. (2026). Maktab rahbar kadrlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini yangi bosqichga olib chiqish mexanizmi // Maktab ta'limi: muammolar, izlanishlar, yechimlar. – 6(1). – B. 1–10. <https://orcid.org/0000-0003-3215-3135>
4. Gulboyev A.T., Pedagogik tashxis vositasida o'qituvchilar malakasini uzluksiz oshirish: diss. ped. fan. nomzodi. – Toshkent, 2010.
5. Daminova Sh.K., Umumta'lim maktablari rahbarlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimida mustaqil ta'lim shaklini joriy etishning zarurati// Maktab ta'limi: muammolar, izlanishlar, yechimlar. – 4(1). – B. 136–144. https://doi.org/10.66023/mt/v2026_i286/316
6. Mardonov Sh.Q. Pedagog kadrlarni ta'limiy qadriyatlar asosida tayyorlash va malakasini oshirishning pedagogik asoslari. Ped. fan. dok. ... dis. – Toshkent.: 2006. – 122-123 b.
7. Turg'unov S.T. va boshqalar. O'qituvchilarning kasbiy mahorat va kompetentligini rivojlantirish mexanizmi – Toshkent., "Voriz-Nashriyot", 2012. – 167 b.
8. Xudoyberdiyev E.U. Umumta'lim muassasalarini boshqarish strategiyasini ishlab chiqish mexanizmini takomillashtirish. Ped.fan... (PhD), diss. – Toshkent, 2025. – 168 b.